

αθηνόγραμμα

ΤΕΧΝΕΣ

Τα κουίρ αρχεία που φροντίζουν την κληρονομιά μας

Ένα διαφορετικό, θραυσματικό πολιτιστικό queer αρχείο συγκροτείται τελευταία μέσα από θεατρικές, λογοτεχνικές, εικαστικές, κινηματογραφικές δράσεις που διερευνούν την ιστορία του ΛΟΑΤΚΙ+ ακτιβισμού και του τραύματος του HIV/AIDS.

ΓΡΑΦΕΙ: ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΖΕΥΚΙΛΗ

07 Μαρτίου , 2025

«ΣΕΜΠΑΣΤΙΑΝ» Nova Melancholia

"Έχουμε ανάγκη την κοινότητά μας, έχουμε ανάγκη την ιστορία μας. Πώς θα μάθει η επόμενη γενιά ποιά είναι και πώς φτάσαμε ως εδώ;" Οι ιστορίες των λαών μεταδόθηκαν

από πάππου προς πάππου, μέσω των ιστοριών, σωστά; Και "όπως οι Αφροαμερικανοί διδάσκουν στα παιδιά τους για το εμπόριο σκλάβων και για τον Τζιμ Κρόου και το Κίνημα για τα Πολιτικά Δικαιώματα" και "οι Έλληνες τα κατορθώματα του Οδυσσέα", στο θεατρικό έργο του Μάθιου Λόπεζ *"Η Κληρονομιά μας"*, που σκηνοθετεί ο Γιάννης Μόσχος στο Εθνικό Θέατρο, είναι εμφανής η ανάγκη να διατηρηθεί ζωντανό το αρχείο της κοινότητας που κληρονόμησε εκείνος ως γκέι άνδρας, γεννημένος το 1977, από την προηγούμενη γενιά, αλλά και να το εντάξει στο σύγχρονο συγκείμενο της (πρώτης) τραμπικής Αμερικής και των γκέι ρεπουμπλικάνων χρηματοδοτών του.

© Ελίνα Γιουνανλή *"Η Κληρονομιά μας"*

Από το Στόουνγουολ, την Ίντιθ Γουίντζορ, ακτιβίστρια και στέλεχος της IBM χάρη στην οποία κερδήθηκε η πρώτη νίκη (2013) σε δικαστικό επίπεδο που άνοιξε το δρόμο για την αναγνώριση του γάμου ομόφυλων ζευγαριών στις ΗΠΑ, και τον Μπάιαρντ Ράστιν, Αφροαμερικανό πολιτικό ακτιβιστή για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, βασικό διοργανωτή της Πορείας στην Ουάσινγκτον το 1963, μέχρι την επιδημία του έιτς και τα απάνθρωπα μέτρα "όχι κατά της ασθένειας, αλλά εναντίον των ανθρώπων που την έχουν", τότε που πολιτείες περνούσαν νόμους που υποχρέωναν όσους πουλούσαν σπίτια να ενημερώνουν τους αγοραστές αν είχε μείνει κάποιος με έιτς. "Και αν επιτρέψουμε αυτά να ξεχαστούν, θα σημαίνει ότι θα απαρνηθούμε και ένα μέρος του εαυτού μας."

[Ο απερχόμενος καλλιτεχνικός διευθυντής του Εθνικού μας μίλησε](#) για τη σημασία του να μπορεί το γκέι κοινό, και όχι μόνο, να δει στο Εθνικό το καθρέφτισμα της ζωής του, κάτι το οποίο ο νεότερος εαυτός του δεν είχε τη δυνατότητα να κάνει.

Ένα διαφορετικό, θραυσματικό πολιτιστικό queer αρχείο, πάντως, μοιάζει να συγκροτείται τελευταία μέσα από διαφορετικές θεατρικές, λογοτεχνικές, εικαστικές, κινηματογραφικές δράσεις που από τη μία διερευνούν την ιστορία του ΛΟΑΤΚΙ+ ακτιβισμού και του τραύματος του HIV/AIDS στη χώρα μας και από την άλλη το εντάσσουν σε μια διεθνική αφήγηση και σε μια σύγχρονη queer καλλιτεχνική γραφή.

© Χρήστος Συμεωνίδης "Καταποντισμός"

Έχοντας συμμετάσχει στον ιστορικό Περίπατο στην queer Αθήνα [στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Ιστορίας των ΑΣΚΙ](#) πριν δύο χρόνια, τον τελευταίο καιρό βλέπω πολλές από τις στάσεις εκείνης της συναισθηματικά φορτισμένης διαδρομής και τα πρόσωπά της να ζωντανεύουν σε διαφορετικές μορφές. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τη σεζόν 2023-24, στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού ένας σκηνοθέτης της νεότερης γενιάς, ο [Βασίλης Βηλαράς](#), με τον "Καταποντισμό" του είχε αποτίσει τον δικό του φόρο τιμής στο ιστορικό για την γκέι κοινότητα περιοδικό "Αμφί". Ο Βηλαράς επιστρέφει στις επιστολές που δημοσιεύτηκαν στο "Αμφί", συμπράττοντας με τη Λένα Κιτσοπούλου [στην παράσταση "Σε φιλώ, Πέτρος"](#), που ανεβαίνει από τις 8/3 στο Θέατρο Δίπυλον.

"Λεσβία"

Την Παρασκευή 7/3, πάλι, [παρουσιάζεται σε ειδική προβολή το ντοκιμαντέρ "Λεσβία" της Τζέλης Χατζηδημητρίου](#), που αφηγείται μια ιστορία 40+ χρόνων με επίκεντρο την κοινότητα της Ερεσσού, άλλο ένα πολύτιμο συναισθηματικό αρχείο που συγκίνησε στο περσινό Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης, όπως άλλωστε και το ["ΑΚΟΕ/ΑΜΦΙ: Η Ιστορία Μιας Επανάστασης \(*Να Κοιμάμαι στο Στήθος του...\)" του Ιωσήφ Βαρδάκη](#). Κατά τη διάρκεια της συμμετοχής του στο residency του Onassis Air, ο επιμελητής Πάνος Φουρτουλάκης παρουσίασε αποσπάσματα από την έρευνά του πάνω στις καλλιτεχνικές αποκρίσεις σχετικά με την κρίση του AIDS σε μια ξεχωριστή βραδιά.

Ως ένα συν-αισθηματικό επιτελεστικό αρχείο θα μπορούσε να διαβαστεί και η παράσταση "ΣΕΜΠΑΣΤΙΑΝ" (2023) από την ομάδα Nova Melancholia σε σκηνοθεσία Βασίλη Νούλα, μια εορταστικά πένθιμη αναδρομή στην παράδοση του ομοερωτισμού γύρω από τη μορφή του Σεβαστιανού, με αναφορά στο AIDS και την καλλιτεχνική παραγωγή της δεκαετίας του 1980 και 1990.

"ΣΕΜΠΑΣΤΙΑΝ"

Η κριτική ανθρωπολογία στην Ελλάδα και ειδικότερα η δουλειά της Αθηνάς Αθανασίου, έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην παραγωγή αναστοχαστικής γνώσης όπως έχουμε αναφέρει και παλιότερα και όπως βλέπουμε και από τα συμμετέχοντα σε διάφορα σχετικά εγχειρήματα, όπως η προσωπική "εγγραφή" στο αρχείο της Αθηναϊκής κουίρ εμπειρίας της δεκαετίας του '90 που φαίνεται να επιχειρεί η νέα έκθεση του Απόστολου Ντελάκου "επιστημολογίες της στεναχώριας" που παρουσιάζεται στο EIGHT / ΤΟ ΟΧΤΩ και ο οποίος μας είχε μιλήσει σχετικά με την επιρροή που είχαν οι σπουδές Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών στη δουλειά του παλιότερα.

Όσο κι αν γνωρίζεις την περιθωριοποίηση και τους αγώνες της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, όταν ακούς διά στόματος Δημήτρη Παπανικολάου, καθηγητή Νεοελληνικών και Πολιτισμικών Σπουδών στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, ότι την πρώτη φορά που άκουσαν οι ομοφυλόφιλοι άνδρες της γενιάς του τη λέξη γκέι στην ελληνική τηλεόραση και ένιωσαν ότι εκπροσωπούνται ήταν σε μια συζήτηση για το AIDS, συναισθάνεσαι ακόμη πιο διαπεραστικά το πώς οι ιατροκοποιημένες ιδεολογίες στιγματισμού συγκεκριμένων

σεξουαλικών κοινοτήτων έχουν επηρεάσει και συνεχίζουν να επηρεάζουν τον τρόπο που δρούμε και σκεφτόμαστε ευρύτερα.

Εξίσου χαρακτηριστικός, από την ανάποδη, είναι ο τρόπος που αναλύει η ανθρωπολόγος Naisargi N. Davé τον αντίκτυπο που είχε η προβολή της ταινίας "Fire" στην Ινδία το 1998 στη χώρα της σηματοδοτώντας δραματικά την είσοδο των λεσβιών ως λεσβίες στη δημόσια σφαίρα και ειδικότερα το πώς περιγράφει τη στιγμή έκλαμψης που προκάλεσε η εικόνα του συμβόλου "Ινδή και λεσβία" στα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων για μια από τις συνομιλήτριές της (το κείμενο περιλαμβάνεται στο βιβλίο "Το συν-αίσθημα στο πολιτικό: Υποκειμενικότητες, εξουσίες και ανισότητες στο σύγχρονο κόσμο", σε επιμέλεια της [Ειρήνης Αβραμοπούλου](#), μια σημαντική ανθολογία για το τι μπορεί να κάνει το το συν-αίσθημα):

Είδα την εφημερίδα στο σπίτι της οικογένειάς μου. Είναι δύσκολο να περιγράψω αυτό που συνέβη. Μου ήρθε να βάλω τα κλάματα - μου ήρθε να φιλήσω κάποια. Μου ήρθε, δεν ξέρω, να αρχίσω να χοροπηδάω και να ουρλιάζω όσο πιο δυνατά μπορώ. Αλλά το μόνο που έκανα ήταν να ψιθυρίσω: "Ινδή. Και λεσβία".

Σε μια εποχή κρίσιμη για τη δημοκρατία και το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό, όπου τόσες δεκαετίες μετά την κρίση του AIDS και ενώ έχει πλέον ψηφιστεί ο γάμος των ομόφυλων ζευγαριών στη χώρα μας, [τα παιδιά ΛΟΑΤΚΙ+ γονέων δεν συναντούν ποτέ μια αναπαράσταση της οικογένειάς τους στα σχολικά βιβλία](#) και γενικότερα στην εκπαιδευτική διαδικασία, ούτε άλλωστε η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αποτελεί κεκτημένο, τα συν-αισθηματικά αυτά πολιτι(στι)κά αρχεία έχουν πολλαπλή σημασία.

Ο Παπανικολάου έχει γράψει για την απουσία ενός ορατού αρχείου μη κανονιστικών σεξουαλικών εκφράσεων στην ελληνική δημόσια σφαίρα, και είναι σημαντική η δουλειά που κάνει για τη δημιουργία ενός πολιτικού αρχείου για το HIV/AIDS σε συνεργασία με τη Θετική Φωνή, ενώ ο Γιώργος Σαμπατακάκης, αναπληρωτής καθηγητής Θεατρολογίας στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πατρών και επιστημονικό μέλος της ομάδας του αρχείου, έχει καταθέσει σημαντική έρευνα στο χώρο που συνοψίζεται στο βιβλίο HIV/AIDS, Θέατρο και τραύμα στην Ελλάδα / Μια πρώτη αποτίμηση (εκδ. Σοκόλη).

Μια σημαντική χαρτογράφηση όσο και πλαισίωση της "Πολιτιστικής και πολιτικής μνήμης του HIV", που φέρνει σε διάλογο τοπικές και διεθνείς φωνές διαφορετικών γενεών, επιχειρεί [το πρώτο τεύχος του διαδικτυακού περιοδικού του ΕΜΣΤ "Χταπόδι"](#) που κυκλοφόρησε την Παγκόσμια Ημέρα AIDS.

"ΧΤΑΠΟΔΙ", Φωτογραφία: Lola Flash, *Stay Afloat, Use a Rubber*, 1990. Ευγενική παραχώρηση της καλλιτέχνης

Γράφει εκεί ο Σαμπатаκάκης στην εισαγωγή του κειμένου του "Ανα-παριστώντας τους νεκρούς: Σχολίο πάνω στη λογοτεχνία του HIV/AIDS στην Ελλάδα":

"Απέτυχα να πω μια ολοκληρωμένη ιστορία. Απέτυχα να συλλέξω όλα τα σωστά στοιχεία. Απέτυχα να ελέγξω το μελόδραμα της Ιστορίας, πιστεύοντας ότι η αποτυχία είναι μια αρχή. Τα κείμενα-ορόσημα και τα δημιουργήματα της τέχνης του AIDS στην Ελλάδα είναι αόρατα ή έχουν σβηστεί από τη δημόσια μνήμη (από συγγενείς που είτε αρνούνται να τα επανεκδώσουν είτε μας απαγορεύουν να κατονομάσουμε το ακατονόμαστο), παρά την πολιτισμική διείσδυση στη δημόσια σφαίρα μέσα από ριψοκίνδυνες εμφανίσεις, την οποία πέτυχαν ούτως ή άλλως η κουίρ λογοτεχνία και η λογοτεχνία του AIDS μέσα στην κρίση. Αυτό καθιστά το ερευνητικό πρόγραμμα του Δημήτρη Παπανικολάου "Ένα Πολιτικό Αρχείο για το HIV/AIDS"¹ ριζοσπαστικό και διαφωτιστικό εγχείρημα, το οποίο θα αναπαραστήσει και θα τεκμηριώσει την αγωνιστική ταυτότητα και την πολιτισμική ιστορία του HIV/AIDS: η αποκατάσταση της αντοχής είναι επιτακτικό αίτημα στο μέτρο που "το τραύμα του AIDS –τραύμα που ακόμα δεν έχει οριστεί ούτε έχει γίνει κατανοητό– έχει προκαλέσει έναν κομφορμισμό του νου (*gentrification of the mind*) στα γκέι άτομα".

Η αρχειοθέτηση των κενών επανέρχεται σε όσα φροντίζουν για τα κουίρ αρχεία. "Στο σπίτι των ονείρων", η Κάρμεν Μαρία Ματσάδο (εκδ. Αντίποδες) αφηγείται την ιστορία

μιας κακοποιητικής κουήρ σχέσης, [διατυπώνοντας παράλληλα ένα θραυσματικό σχόλιο για το αρχείο, τη βία του, το γεγονός ότι το τι θα μπει και τι θα μείνει έξω από αυτό είναι πολιτική πράξη](#) αναφέροντας τον θεωρητικό του κουήρ Χοσέ Εστεμπάν Μουνιόζ σύμφωνα με τον οποίο η κουήρ ταυτότητα έχει μια πολύ αμφιλεγόμενη σχέση με τα τεκμήρια. "Όταν ο ιστορικός της κουήρ εμπειρίας προσπαθεί να τεκμηριώσει ένα κουήρ παρελθόν, στην είσοδο του αρχείου έρχεται συχνά αντιμέτωπος μ' έναν φύλακα, αντιπρόσωπο ενός στρέιτ παρόντος. Και τι μένει; Χάσματα που σ' εμποδίζουν να δεις τον εαυτό σου ή να βρεις πληροφορίες για τον εαυτό σου. Κενά που καθιστούν αδύνατο να αναγνωρίσεις το πλαίσιο σου, το πλαίσιο που χρειάζεσαι για να καταλάβεις τον εαυτό σου. Άβυσσοι στις οποίες γκρεμίζεσαι και χάνεσαι. Αδιαπέραστη σιωπή."

Η αποσπασματική, μη κανονιστική φύση των κουίρ αρχείων κάνει πάντως ακόμη πιο σημαντική την ύπαρξή τους, είτε σε θεσμικό είτε σε πιο προσωπικό και πειραματικό επίπεδο. Μπορεί να είναι τα [πορτρέτα της Maria Cyber](#) στο ΕΜΣΤ ή η λίστα βιβλίων της [Γιώτας Τεμπρίδου](#) στο [yusra](#) ([Καλή χρονιά να είσαι λεσβία το 2023 - books books, τεύχος 23](#)), το εν εξελίξει "μουσείο" με σκοπό την [αρχειοθέτηση έργων και δράσεων καλλιτεχνών της αθηναϊκής underground σκηνής και της κούήρ κοινότητας διεθνώς του ΛΑΛΑ](#), οι προβολές της [Νιόνια Φιλμς](#), ή ...

Maria Cyber, "Hungry Hearts" (Lesbian performance band from Norway, Oslo, 2016)

[Για τον Παπανικολάου, η "αρχείο-ποίηση" της εποχής μας](#) θα μπορούσε να ιδωθεί ως "θα μπορούσε να ιδωθεί ως μια παιδαγωγία, μια μέθοδος αναγνώρισης της

διαπερατότητας των ορίων μεταξύ όλων των πρακτικών της αρχειακότητας· ένας τρόπος να τις υπερβούμε, να διατυπώσουμε αρχειακά ερωτήματα αναφορικά με τα "ρεπερτόρια", να ξανασκεφτούμε τα ενθύμια στο πλαίσιο των επιτελέσεων "ρεπερτορίου", να χαρτογραφήσουμε τα δίκτυα μεταξύ τους, να απαιτήσουμε τον αναγκαίο χώρο ώστε να αναδυθούν εφήμερα αρχεία και συγχρόνως να καταπολεμηθεί η προσωρινότητα, η παροδικότητα και η διαγραφή, η αφάνιση."

"ΑρχειΟ-ποίηση (ArcHIVing) σημαίνει επίσης επίγνωση: πως η αρχειακή μας δίψα σήμερα μπορεί μόνο να ανασυνθέτει την αρχειακή αγωνία του παρελθόντος – δεν υπάρχει στη θέση της, μπορεί μόνο να υπάρχει δίπλα της, να την αναπλαισιώνει, να αντιμετωπίζει την ευαλωτότητά της και να διακηρύσσει την αντοχή της, να αγωνίζεται για αυτήν, να αίρεται στο ύψος της. Να τη δικαιώνει".